

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
για την Έκθεση στο πλαίσιο του
Έτους Μανόλη Αναγνωστάκη

«μιλώ... Τεκμήρια και μαρτυρίες»

Δήμος Θεσσαλονίκης
& Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού
15 Οκτωβρίου έως 15 Δεκεμβρίου 2015

Σωτηρία Καλασαρίδου
Δρ. Διδακτικής της Λογοτεχνίας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Η παρούσα έκθεση αποτίνει φόρο τιμής στον Μανόλη Αναγνωστάκη, έναν από τους σημαντικότερους ποιητές της Θεσσαλονίκης και της Α' Μεταπολεμικής γενιάς, γιορτάζοντας 90 χρόνια από τη γέννηση και 10 χρόνια από τον θάνατό του. Κύριος σκοπός της έκθεσης είναι η ολόπλευρη γνωριμία και η επαφή του κοινού –ενήλικου και μαθητικού– με το έργο του μέσα από τη συνεξέταση της ποιητικής του παραγωγής με το κριτικό του έργο και την πολιτική του δράση, σε κρίσιμες και σκοτεινές περιόδους της Νεοελληνικής Ιστορίας: Κατοχή, Εμφύλιος, Δικτατορία των Συνταγματαρχών ερμηνεύτηκαν μέσα από το έργο του αλλά και το καθόρισαν ποικιλοτρόπως. Η πολυσχιδής του φύση, όπως μπορεί να προσδιοριστεί μέσα από το κριτικό του έργο, τις προσπάθειές του για την άρθρωση ενός λόγου κριτικού απέναντι στον κομμουνιστικό δογματισμό, η δημοσιοποίηση με έναν ευρηματικό τρόπο του ποιητικού του προσώπου, του φανταστικού φίλου Μανούσου Φάσση, άγνωστου σε ένα αρκετά μεγάλο μέρος του αναγνωστικού κοινού, αλλά και η πρόσληψη του έργου του επιχειρείται να χαρτογραφηθεί μέσα από τις επτά παρουσιαζόμενες ενότητες της έκθεσης, εγκιβωτισμένες μέσα στο κάδρο της Ιστορίας. Το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα ακολουθεί τον κεντρικό ιδεολογικό άξονα της έκθεσης, ο οποίος θέτει στο επίκεντρο τους στίχους και τα λόγια του ποιητή στήνοντας ένα σκηνικό διττού διαλόγου: αφενός με τα τεκμήρια και τις μαρτυρίες αλλά συγχρόνως και με τους επικέπτες της έκθεσης.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της έκθεσης συνδέεται με το Πρόγραμμα Σπουδών με τα ακόλουθα διδακτικά αντικείμενα: Νεοελληνική Λογοτεχνία, Νεοελληνική Γλώσσα, Νεοελληνική Ιστορία, Τοπική Ιστορία, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Αισθητική Αγωγή. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές των δύο τελευταίων τάξεων του Δημοτικού, όλων των τάξεων του Γυμνασίου και του Λυκείου, είναι σχεδιασμένο με βάση την ευελιξία, την πολυτροπικότητα και τη διεπιστημονικότητα και επαφίεται στον εκπαιδευτικό ποιες δραστηριότητες θα πραγματοποιήσει και από ποιες ενότητες, ανάλογα με την ηλικία των μαθητών, τις ανάγκες τους, και βέβαια τον χρόνο που μπορεί να διαθέσει.

Η δομή του προγράμματος ως προς το περιεχόμενο ακολουθεί τη δομή της έκθεσης με τις επτά θεματικές ενότητες. Στην αρχή παρατίθενται οι σκοποί του Εκπαιδευτικού Προγράμματος και οι δεξιότητες που αναμένεται να καλλιεργηθούν από τους μαθητές. Η κάθε μία από τις επτά ενότητες περιλαμβάνει ένα σύντομο εισαγωγικό μέρος, τους όρους κλειδιά, και δραστηριότητες διαβαθμισμένης δυσκολίας που μπορούν να πραγματοποιηθούν πριν από την επίσκεψη και εντός της σχολικής αίθουσας. Ακολουθούν οι δραστηριότητες που θα πραγματοποιηθούν κατά τη διάρκεια της επίσκεψης, οι οποίες είναι χωρισμένες σε τέσσερις ομάδες, όσες θα είναι και οι ομάδες των μαθητών και περιλαμβάνονται σε ένα φύλλο το οποίο μπορεί να τυπωθεί και να το έχουν οι μαθητές μαζί τους κατά τη διάρκεια της επίσκεψης. Σε ό,τι αφορά τις εν λόγω δραστηριότητες εναπόκειται στην κρίση και την επιθυμία των μαθητών ποιες από τις προτεινόμενες δραστηριότητες θα πραγματοποιήσουν. Οι ευκολότερες που προορίζονται για τις μικρότερες τάξεις

είναι μαρκαρισμένες με το ενδεικτικό γραφικό 😊 και οι δυσκολότερες από αυτές με 😞. Τέλος, ορισμένες από αυτές είναι ευέλικτες ως προς τον τρόπο πραγματοποίησής τους, μπορούν δηλαδή να πραγματοποιηθούν από όλες τις σχολικές τάξεις, και είναι μαρκαρισμένες και με τα δύο γραφικά 😊 😞. Οι δραστηριότητες που ακολουθούν μετά από την επίσκεψη – επίσης με επιλογή – είναι σχεδιασμένες με μια ολιστική προοπτική που λαμβάνει υπόψη τόσο την προετοιμασία πριν από την επίσκεψη, όσο και την επίσκεψη στο Μουσείο. Στο τέλος του προγράμματος παρατίθεται υποστηρικτικό υλικό με βιβλιογραφία και συνδέσμους οπτικοακουστικού υλικού για τον εκπαιδευτικό αλλά και για τους μαθητές.

ΣΚΟΠΟΙ-ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

ΣΚΟΠΟΙ

- ✓ Να αντιληφθούν οι μαθητές την αδιάρρηκτη σχέση ανάμεσα στην Ιστορία, τη ζωή και το έργο του Μανόλη Αναγνωστάκη.
- ✓ Να γνωρίσουν το πολύπλευρο έργο του, πέρα από το ποιητικό του που είναι μέρος του σχολικού λογοτεχνικού κανόνα.
- ✓ Να εξοικειωθούν με τη χρήση των τεκμηρίων και των μαρτυριών ως πηγών γνώσης.
- ✓ Να αντιληφθούν την έννοια της ποιητικής περσόνας και τη δημιουργία, μέσα από αυτήν, ενός ολοκληρωμένου σατιρικού και αυτοσαρκαστικού ποιητικού έργου.
- ✓ Να διακρίνουν τη σαφήνεια και τη δυναμική των επιχειρημάτων του κριτικού του λόγου.
- ✓ Να συνδέσουν το έργο του με το δικό τους πολιτισμικό παρόν και την εποχή τους.

ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΑΝΑΜΕΝΕΤΑΙ ΝΑ ΑΠΟΚΤΗΣΟΥΝ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ

- ✓ Η στοχευμένη συλλογή πληροφοριών από την έκθεση για την πραγματοποίηση μιας δραστηριότητας κατά τη διάρκεια της επίσκεψης.
- ✓ Η κριτική αποτίμηση, γραπτά ή προφορικά, μιας επίσκεψης στο μουσείο μετά από την πραγματοποίησή της.
- ✓ Η παραγωγή γραπτών κειμένων με αφορμή τα κείμενα του Αναγνωστάκη που ανήκουν σε διαφορετικά είδη λόγου.
- ✓ Η ανάγνωση των εκθεμάτων, όπως είναι οι φωτογραφίες, τα προσωπικά αντικείμενα, οι επιστολές, τα σκίτσα, η αποκωδικοποίησή τους, και η χρήση τους ως πηγών γνώσης.
- ✓ Η χρήση των Νέων Τεχνολογιών και κυρίως του διαδικτύου για την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού προγράμματος.
- ✓ Η δημιουργία ενός ολοκληρωμένου προφίλ του Αναγνωστάκη μέσα από τις δραστηριότητες και από τα εκθέματα της έκθεσης.

ΥΛΙΚΟ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΗ

ΟΙ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Όλοι κάποτε νέοι

Το Ξεκίνημα σε δύσκολες εποχές. Κατοχή και Εμφύλιος

Η Συνέχεια και η Κριτική

Ο Στόχος. Το θέμα είναι τώρα τι λες

Η ζωή και το έργο του Μανούσου Φάσση

ΥΓ.

Για τον Μανόλη Αναγνωστάκη

1. ΌΛΟΙ ΚΑΠΟΤΕ ΝΕΟΙ

Ο Μανόλης Αναγνωστάκης γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1925 σε μια περιοχή που χωροταξικά εντάσσεται κοντά στη σημερινή ρωμαϊκή αγορά. Ζώντας στη Θεσσαλονίκη του Μεσοπολέμου, η οποία διατηρούσε ακόμη αρκετά στοιχεία ενός κοσμοπολιτισμού που έφθινε, αλλά και σε ένα ασταθές και δυσοίωνο πολιτικό περιβάλλον με αλληπάλλληλα στρατιωτικά κινήματα, ο Αναγνωστάκης πέρασε ευχάριστα παιδικά χρόνια μέσα σε μια οικογένεια αστική, με αγάπη για το διάβασμα.

Μαθητής του Πειραματικού σχολείου του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (1936-1942) κατά τις γυμνασιακές του σπουδές και με καθηγητή τον ποιητή Γιώργο Θέμελη ([Γιώργος Θέμελης](#)), εκδήλωσε πρόωρα το ταλέντο δημιουργίας ομοιοκατάληκτων στίχων και τη συγγραφή ποιημάτων.



Ο Μανόλης Αναγνωστάκης παιδί στην αυλή του σπιτιού του.

Τα ασταθή πολιτικά χρόνια του Μεσοπολέμου κορυφώθηκαν στη Θεσσαλονίκη με την απεργία του Μάη του 1936 κατά τη διάρκεια της μεταξικής δικτατορίας και τη δολοφονία απεργών. Τα γεγονότα αυτά, όπως θα διηγηθεί αργότερα ο ποιητής, ο εντεκάχρονος τότε Μανόλης τα παρακολούθησε από το μπαλκόνι του σπιτιού του. Το πρώτο του ποίημα που γράφτηκε με την κήρυξη του ελληνο-ιταλικού πολέμου, το δημοσίευσε, όταν ήταν ακόμη μαθητής σε ηλικία δεκαέξι ετών στην εφημερίδα *Νέος Κόσμος* και έφερε τον τίτλο «Μολών Λαβέ». Ήταν ένα πατριωτικό ποίημα που γράφτηκε στα τέλη του '40 και δημοσιεύτηκε στις 16/1/1941. Όπως ο ίδιος έχει διηγηθεί στο τηλεοπτικό ντοκιμαντέρ *Παρασκήνιο* του Λάκη Παπαστάθη το 1983, αγόραζε κατά δεκάδες την εφημερίδα και την έστελνε σε συγγενείς που υπηρετούσαν στο μέτωπο. Λίγο πριν ολοκληρώσει τις γυμνασιακές του σπουδές πραγματοποίησε την πρώτη, κατά τον ίδιο, σημαντική λογοτεχνική δημοσίευση στο περιοδικό *Πειραιϊκά Γράμματα* το 1942.

🏰 Έννοιες και όροι κλειδιά της ενότητας

- Θεσσαλονίκη του Μεσοπολέμου
- Στρατιωτικά κινήματα
- Μάης του 1936 στη Θεσσαλονίκη
- Ο μαθητής / ποιητής

🏰 Δραστηριότητες

1. 😊 ☺ Να καταρτίσουν οι μαθητές έναν πίνακα με τα στρατιωτικά κινήματα και τις δικτατορίες που επιβλήθηκαν στην Ελλάδα κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, αφού παρακολουθήσουν το ντοκιμαντέρ

από το ψηφιακό αρχείο της ΕΡΤ: [Πανόραμα του αιώνα](#): Τι συνέβαινε στην Ευρώπη την ίδια περίοδο;

2. 🤔 Η εφημερίδα Μακεδονία κάλυψε με το δικό της ύφος και τη δική της ιδεολογία τα γεγονότα του Μάη του 1936. Ο Ριζοσπάστης παρουσίασε τα γεγονότα από διαφορετική οπτική και ιδεολογική γωνία. Να πραγματοποιηθεί ρεπορτάζ από ομάδες μαθητών με τίτλο: «Ο Μάης του 1936 στη Θεσσαλονίκη». Να πραγματοποιηθεί συλλογή στοιχείων από το διαδίκτυο και από ιστορικά βιβλία και να γίνει αξιοποίηση του ντοκιμαντέρ του ψηφιακού αρχείου της ΕΡΤ: «Η ΕΡΤ στη Βόρειο Ελλάδα»: [Μάης '36. Τα γεγονότα της Θεσσαλονίκης](#). Στη συνέχεια να συγγράψουν οι μαθητές ένα σύντομο κείμενο πλαισιωμένο από φωτογραφικό υλικό για τη δημιουργία πρωτοσέλιδου μιας μαθητικής εφημερίδας.



Τα γεγονότα του Μάη του 1936 στη Θεσσαλονίκη από την εφημερίδα Μακεδονία



Τα γεγονότα του Μάη του 1936 στη Θεσσαλονίκη από την εφημερίδα Ριζοσπάστης.

3. 😊 Ο Αναγνωστάκης παρακολούθησε από το μπαλκόνι του οπιτιού του τα γεγονότα του Μάη του 1936 σε ηλικία έντεκα χρόνων. Ο Γιάννης Ρίτσος, βλέποντας τη φωτογραφία της μητέρας που θρηνεί τον νεκρό γιο της, συγκλονίστηκε και έγραψε την ποιητική συλλογή *Επιτάφιος* που μελοποιήθηκε από τον Μίκη Θεοδωράκη. (Μπορούν να ακούσουν το [τραγούδι](#) από το κανάλι του you tube). Ποια συναισθήματα μπορεί να δημιουργήσει στους μαθητές η φωτογραφία σε

συνδυασμό με το τραγούδι; Να καταγράψουν τα συναισθήματά τους οι μαθητές και να αιτιολογήσουν τις απαντήσεις τους.



2. ΤΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ ΣΕ ΔΥΣΚΟΛΕΣ ΕΠΟΧΕΣ. ΚΑΤΟΧΗ ΚΑΙ ΕΜΦΥΛΙΟΣ

Η Κατοχή και ο Εμφύλιος σημάδεψαν ανεξίτηλα τον βίο και την ποίηση του Αναγνωστάκη. Η πολιτική του δράση μέσα από τη συμμετοχή στην ΕΠΟΝ συμπίπτει χρονικά με την έναρξη της φοιτητικής ζωής. Η πολιτιστική του δραστηριότητα κορυφώθηκε αυτήν την περίοδο με την ανάληψη της αρχισυνταξίας του πολύ ουσιαστικού και διαχρονικού λογοτεχνικού περιοδικού του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης που έφερε τον τίτλο *Ξεκίνημα*.



Ο Αναγνωστάκης στο αναρρωτήριο των φυλακών του Επταπυργίου. Διακρίνονται από αριστερά: Ο δικηγόρος Δημήτριος Βούρδας, ο ΜΑ, ο πολιτικός μηχανικός Βασίλειος Ζέρβας. Καθιστός ο δικηγόρος και στενός του φίλος Γιώργος Αποστολίδης.

Κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου, το 1948, συνελήφθη μαζί με τα άλλα μέλη της ΕΠΟΝ. Ακολούθησε η δίκη του, αφού προηγουμένως είχε διαγραφεί από το Κ.Κ.Ε, ελαφρυντικό που δεν το επικαλέστηκε στην απολογία του. Το 1949 καταδικάστηκε από το στρατοδικείο σε θάνατο, μετατράπηκε αργότερα η ποινή του ισόβια, ενώ η αποφυλάκιση ήρθε το 1950. Τα δύσκολα χρόνια της Κατοχής, ο ζόφος του εμφύλιου αλληλοσπαραγμού, η ματαιώση των ιδεολογικών προσδοκιών, ύστερα από τη διαγραφή του από το Κ.Κ.Ε, ο εγκλεισμός στο Επταπύργιο, η καταδίκη σε θάνατο και η αναμονή της εκτέλεσης της ποινής σφράγισαν το έργο του διαχρονικά.

Η ποιητική παραγωγή του της εν λόγω περιόδου περιλαμβάνει τις ποιητικές συλλογές: *Εποχές*, *Εποχές 2*, *Παρενθέσεις*, *Εποχές 3*. Ο τίτλος *Εποχές* που φέρουν και οι τρεις ποιητικές συλλογές που έγραψε τούτη την περίοδο υπο-

γραμμίζει την απόπειρα του Αναγνωστάκη να αναδείξει την αδιάρρηκτη σύμφωνη ποίηση, βίου και ιστορίας.

🌿 Έννοιες και όροι-κλειδιά της ενότητας

- Κατοχή
- Εμφύλιος
- ΕΠΟΝ και δίκη των μελών της
- Εγκλεισμός στο Επταπύργιο
- Αρχιουνταξία φοιτητικού περιοδικού
- Ποιητικές συλλογές *Εποχές*, *Εποχές 2*, *Εποχές 3*

🌿 Δραστηριότητες

1. 😊 Να πραγματοποιηθεί συζήτηση μέσα στην τάξη υπό μορφή καταιγιδας ιδεών για την Κατοχή και τον Εμφύλιο. Να γίνει καταγραφή και αξιοποίηση των απαντήσεων των μαθητών για την εισαγωγή στο ιστορικό περιβάλλον της Κατοχής και του Εμφυλίου.
2. 😊 Να χωριστούν οι μαθητές σε ομάδες και να επιλέξουν από το διαδίκτυο, στην [Ανεμόσκαλα](#) της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας τις ποιητικές συλλογές *Εποχές*, *Εποχές 2. Παρενθέσεις*, *Εποχές 3*. Να επιλέξει κάθε ομάδα δύο με τρία ποιήματα, τα οποία κατά την κρίση των μαθητών, αντικατοπτρίζουν οξύτερα το κλίμα της εποχής. Να γίνει ανάγνωση και συζήτηση. Να κατονομάσουν οι μαθητές τα κριτήρια και τα στοιχεία με βάση τα οποία πραγματοποίησαν τις επιλογές τους.
3. 😊 😊 Να εντοπίσουν οι μαθητές στίχους στα ποιήματα των *Εποχών*, στους οποίους, κατά την άποψή τους η Ιστορία διαπλέκεται με τη ζωή του ποιητή.

3. Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΚΑΙ Η ΚΡΙΤΙΚΗ

Με το τέλος του Εμφυλίου και κατά τη μετεμφυλιακή εποχή ήρθε στο φως ένα σκληρό ερειπίων στο οποίο κυριαρχούσε η ασταθής πολιτική κατάσταση. Κορύφωση της προβληματικής λειτουργίας της δημοκρατίας και της νοσηρής κατάστασης που επικρατούσε υπήρξε η δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη στη Θεσσαλονίκη το 1963. Ο Αναγνωστάκης δίνοντας το παρών σε νέους αγώνες και σε προκλήσεις των καιρών βρίσκεται στην περίοδο αυτή στο ζενίθ της πνευματικής του ολοκλήρωσης. Εξέδωσε τρεις νέες ποιητικές συλλογές υπό τον τίτλο *Συνέχεια*,



Ο Μανόλης Αναγνωστάκης με τον Γιώργο Σεφέρη στην αίθουσα ΤΕΧΝΗ το 1964.

μέσα από τις οποίες προβαίνει στον αναστοχασμό της συντελεσμένης καταστροφής με προσφυγή στο βίωμα και την επιλεκτική Μνήμη ενός επιζήσαντα.

Σ' αυτήν την εποχή ξεκίνησε και τις παρεμβάσεις του στην πνευματική ζωή με κριτικά άρθρα και δοκίμια. Η δολοφονία του Λαμπράκη αποτέλεσε το έναυσμα για να ξεκινήσει ο Αναγνωστάκης την πολιτική του αρθρογραφία στην *Αυγή*, συνεργασία που τέθηκε σε πιο στέρεες βάσεις κατά την μεταπολίτευση. Επιδιώκοντας τη δημιουργία μιας διανοητικής κοινότητας, ίδρυσε στη Θεσσαλονίκη το 1959 την *Κριτική* (1959-1961), ένα περιοδικό αποκλειστικά επικεντρωμένο στην παραγωγή ενός καινούριου, αριστερού, αντιδογματικού κριτικού λόγου. Πολλά από τα ποιήματα των τριών ποιητικών συλλογών έχουν μελοποιηθεί από γνωστούς συνθέτες: Μίκης Θεοδωράκης, Θάνας Μικρούτσικος και Δημήτρης Παπαδημητρίου είναι τρεις από τους κυριότερους.

🌿 Έννοιες και όροι-κλειδιά της ενότητας

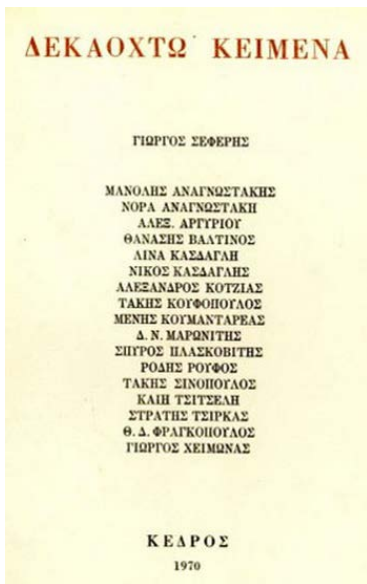
- Μεταπολεμική εποχή-Ασταθής και νοσηρή πολιτική κατάσταση
- Δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη στη Θεσσαλονίκη
- Ποιητικές συλλογές *Συνέχεια*, *Συνέχεια2*, *Συνέχεια3*.
- Αρθρογραφία
- Κριτική Λογοτεχνίας
- Περιοδικό *Κριτική*
- Αντιδογματικός αριστερός λόγος vs κουμμουνιστικού δογματισμού

🌿 Δραστηριότητες

1. 😊 😊 Να διαβάσουν οι μαθητές τους ακόλουθους στίχους:
 - α) *Εσύ κι εγώ μια τέτοιαν εποχή / Σάπιο φορτίο στ' αμπάρι ενός / Μεθυσμένου καραβιού που πέθαναν όλοι / (...) Η Συνέχεια (1954)*
 - β) *Αυτοί δεν είναι οι δρόμοι που γνωρίσαμε / Αλλότριο πλήθος έρπει τώρα στις / Λεωφόρους / (...) Η Συνέχεια (1954).*
 - γ) *Κι ήθελε ακόμη πολύ φως να ξημερώσει. Όμως εγώ / Δεν παραδέχθηκα την ήττα. Έβλεπα τώρα / Πόσα κρυμμένα τιμαλφή έπρεπε να σώσω / Πόσες φωλιές νερού να συντηρήσω μέσα στις φλόγες / (...) Η Συνέχεια (1954).*
 - δ) *Όταν αποχαιρέτησα τους φίλους / Σ' αυτή τη γη ξεχάστηκε η μέρα Κι οι νύχτες εναλλάσσονταν με νύχτες / (...) Η Συνέχεια 2 (1956).*
 - ε) *Τώρα, μιλώ πάλι σαν ένας άνθρωπος που γλίτωσε απ' το λοιμό / Επισκέπτομαι τους φίλους μου, ξέρω πολλούς που σώθηκαν / (...). Η Συνέχεια 3 (1962).*
 - στ) *Θα μείνω κι εγώ μαζί σας μες στη βάρκα / Ύστερα απ' το φριχτό ναυάγιο και το χαμό / (...) Η Συνέχεια 3 (1962).*
 - ζ) *Τώρα είναι απλός θεατής / Ασήμαντος ανθρωπάκος μέσα στο πλήθος / Τώρα πια δε χειροκροτεί δε χειροκροτείται / Ή ενός περιφέρεται στον οδών το κάλεσμα./ (...)*
Η Συνέχεια 3 (1962).

2. 😊 😊 Να διερευνήσουν οι μαθητές από την Ανεμόσκαλα της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα τις τρεις ποιητικές συλλογές [Συνέχεια](#), [Συνέχεια 2](#), [Συνέχεια 3](#) και να βρουν ολόκληρα τα ποιήματα από τα οποία προέρχονται οι ερασιζόμενοι στίχοι. Στη συνέχεια να ακουστούν στην τάξη οι αναγνώσεις τους από τον ίδιο τον ποιητή και από τον δίσκο *Ο Μανόλης Αναγνωστάκης διαβάζει Αναγνωστάκη*. (βλ. οπτικοακουστικό υλικό). Τέλος, να διαβάσουν οι μαθητές τα ποιήματα με μοίρασμα ρόλων μεγάλωφωνα.

4. Ο ΣΤΟΧΟΣ. ΤΟ ΘΕΜΑ ΕΙΝΑΙ ΤΩΡΑ ΤΙ ΛΕΣ



Η πρώτη έκδοση των 18 κειμένων
το 1970.

Οι διώξεις, η καταπίεση, η λογοκρισία, και η σιωπή κυριάρχησαν στον πολιτικό βίο και την πολιτισμική σκηνή κατά την περίοδο της δικτατορίας των Συνταγματαρχών. Ο Αναγνωστάκης, μετά τη διάσπαση του Κ.Κ.Ε, εντάχθηκε το 1968 στο Κ.Κ.Ε. Εσωτερικού, όπου δραστηριοποιήθηκε έντονα για πολλά χρόνια.

Η ποιητική συλλογή *Ο Στόχος* αποτελεί συγγραφικό καρπό της περιόδου αυτής, με έντονο στηλιτευτικό και ειρωνικό χαρακτήρα. Εντάχθηκε σχεδόν στο σύνολό της (12 από τα 13 ποιήματα) στη συλλογική έκδοση του βιβλίου *Δεκαοχτώ Κείμενα* που κυκλοφόρησε το 1970. Η εν λόγω έκδοση αποτέλεσε την πρώτη εκδοτική κυκλοφορία που

είχε έντονα αντιδικτατορικό χαρακτήρα, ύστερα από μια τρίχρονη, εσκεμμένη σιωπή των πνευματικών ανθρώπων και των διανοουμένων.

Αυτήν την περίοδο ο Αναγνωστάκης συνέγραψε και το *Περιθώριο '68-'69*, συλλογή που αποτελείται από σύντομα ελλειπτικά κείμενα. Ο λόγος του κυριαρχείται από έντονο σαρκασμό και ειρωνεία, καθώς κατασταλάζουν οι πικρές εμπειρίες και φωτίζονται μέσα από την προοπτική του χρόνου που πέρασε, των κοινωνικών αλλαγών αλλά και της πολιτικής συνθήκης της δικτατορίας. Επιλέγοντας πλέον την ποιητική σιωπή, συμμετείχε στις πρώτες ελεύθερες εκλογές μετά τη μεταπολίτευση, ως υποψήφιος βουλευτής με την Ενωμένη Αριστερά.

📌 Έννοιες και όροι-κλειδιά της ενότητας

- Δικτατορία των Συνταγματαρχών
- Λογοκρισία
- Πολιτικές διώξεις
- Ποιητικές συλλογές *Ο Στόχος*
- Η ελλειπτική γραφή: *Στο Περιθώριο '68-'69*
- Πολιτική ένταξη στο Κ.Κ.Ε Εσωτερικού

🍷 Δραστηριότητες

1. 😊 😊 Να διαβάσουν οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες τα ποιήματα του [Στόχου](#). Ποια από αυτά και γιατί θεωρούν οι μαθητές ότι διαπνέονται από έντονα στηλιτευτικό αντιδικτατορικό πνεύμα;
2. 😊 😊 Να διαβάσουν οι μαθητές το απόσπασμα από το βιβλίο *Το Περιθώριο '68-'69*. Να επιχειρήσουν οι μαθητές να αναδείξουν πτυχές του αποσπάσματος που αντικατοπτρίζουν τη σημερινή κοινωνική και πολιτική κατάσταση. Στη συνέχεια να επιχειρήσουν να γράψουν ένα δικό τους ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο να στηλιτεύουν τη νοσηρή κοινωνική πραγματικότητα.

Τώρα, μπορεί πια ο καθένας να μιλά και κυρίως να γράφει, για την αγωνία της εποχής, το αδιέξοδο, την απανθρωπία του αιώνα, τη χρεωκοπία των ιδεολογιών, τη βαρβαρότητα της μηχανής, για δίκες, για ρήγματα, για φράγματα, για ενοχές, για γρανάζια.

Όλα έχουν κωδικοποιηθεί, ταξινομηθεί, απόδελτιωθεί, έχουν περάσει στα λεξικά και στις εγκυκλοπαίδειες, προσφέρονται έτοιμα σε πακετάκια αυτοσερβιρίσματος, σε κάθε βάλαντιο προσιά.

Θα 'ρθει ένας καιρός, που σε ζωολογικούς κήπους, σε τοίρκα και σε κέντρα παιδικής χαράς, θα συντηρούνται σε ειδικούς στεγανούς κλωβούς, άνθρωποι-δείγματα μιας περασμένης εποχής, προς ικανοποίηση της περιεργείας του κοινού και προς χρήση των σχολείων και των επιδόξων συγγραφέων. (...) (απόσπασμα).

5. Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΜΑΝΟΥΣΟΥ ΦΑΣΣΗ

Στο ξεκίνημα της δεκαετίας του '80 ο Αναγνωστάκης ούστησε στο αναγνωστικό κοινό την ποιητική του περσόνα, τον Μανούσο Φάσση, μέσα από μια συλλογή που περιείχε έμμετρα, με ομοιοκατάληκτους στίχους, σατιρικά ποιήματα και έφερε τον τίτλο *Παιδική Μούσα (Τραγούδια για την προσχολική και σχολική ηλικία)*. Το επόμενο ποιητικό «χτύπημα» του Μανούσου Φάσση πραγματοποιήθηκε έξι χρόνια μετά (1986) με την ποιητική συλλογή *Ο Κατήφορος. Μπαλάντα*. Ωστόσο, το alter ego αυτό πήρε σάρκα και οστά το 1987, με την έκδοση του βιβλίου *Ο ποιητής Μανούσος Φάσσης. Η ζωή και το έργο του*. Στο μοναδικό στο είδος του βιβλίο, ο Αναγνωστάκης, γράφοντας ένα πλαστό φιλολογικό δοκίμιο, παρουσιάζει τη



Ο Μανόλης Αναγνωστάκης με τον «Μανούσο Φάσση» σε παιδική ηλικία.

ζωή και το έργο του φανταστικού του φίλου Μανούσου Φάσση στον οποίο αποδίδει ελαφρότητα, ερωτοπληξία και ακραία σατιρική διάθεση. Στην πραγματικότητα, αποκαλύπτει μια δική του ποιητική πλευρά και ερμηνεύει τον εαυτό και το σύνολο του έργου του επιλέγοντας τον αυτοσαρκασμό και την αυτο-παρωδία. Πέρα όμως από το παιχνίδι Αναγνωστάκη-Φάσση, το βιβλίο αυτό αποτελεί μια λεπτοδουλεμένη σάτιρα του λογοτεχνικού συστήματος, των υψηλών ιδεών για την ποίηση, της ιδεολογίας του «πατρις-θηρηκεία-οικογένεια» αλλά και του κομμουνιστικού δογματισμού.

🌿 Έννοιες και όροι-κλειδιά της ενότητας

- Σατιρική ποίηση
- Ομοιοκατάληκτη ποίηση
- Ποιητική περσόνα/ποιητικό προσωπείο/alter ego/φανταστικός φίλος
- Συγγραφή πλαστού δοκιμίου
- Χιουμοριστικό περιεχόμενο ποίησης
- Αυτοσαρκασμός
- Αυτοκριτική

🌿 Μικρή Ανθολογία ποιημάτων του Μανούσου Φάσση

Μίμηση

Στο κάτω κάτω της γραφής και μέσ στα δάκρυα να ταφείς
δε θα μπορείς τόσο βαθιά τη Μοίρα να θάψεις.
Κι ούτε και πρέπει ν' απορείς -ξεκίνησες πολύ νωρίς-
Κι όλα τώρα πιο δύσκολα, όσο πολύ κι αν κλάψεις.

Στο κάτω κάτω της γραφής, είναι κι αστείο να κλαίει κανείς
Για ένα χαμένο του όνειρο, για μιας ελπίδα ράκη
Εκτός αν θές τόσο πολύ, ο πόνος σου ν' αναπολεί
-με μια μικρή δόση χαράς- ίσως τον Καρυωτάκη.

Romantica

Έλα να μιλήσουμε γι' αγάπη
που να θυμίζει Μάριο και Τιτίκα.
Βάλε τα πάντα στο ντουλάπι
ταυτότητες και βιβλιάρια του ΙΚΑ.

Έλα ρομαντικά ν' αγαπηθούμε
εγώ ο Μιμικός να' μια κι εσύ η Μαίρη.
Έλα στης Πλάκας τις ανηφοριές να πλανηθούμε
να περάσουμε και από το σπίτι του Σεφέρη.

Θα χτίσουμε στο ρετιρέ φωλίτσα
τις τρίλιες του για μας λέει τ' αηδόνι.
Θα τρώμε πού και πού και καμιά πίτσα
και δε θ' ακούμε παρά μόνο Κηληδόνη.

Για την αγάπη μας θα γράψουνε βιβλία.
Έλα, ρομαντικά ν' αγαπηθούμε.
Με μια γονδόλα θα σε πάω στη Βενετία
μ' ένα «Αρλεκιν» γλυκά θα ξεχαστούμε.

Η μπαλάντα για τα καλά παιδιά

Παιδάκια, πάντοτε ν' ακούτε τους γονείς σας
που θέλουν μόνο το δικό σας το καλό.
Να λέτε «ευχαριστώ», «παρακαλώ»,
να μην υψώνετε τον τόνο της φωνής σας.
(...)

Όλα στο σπίτι σαν ρολόι ρυθμισμένα.
Ο μπαμπάς όλη μέρα στη δουλειά.
Η μαμά τινάζει στο μπαλκόνι τα χαλιά
κι ύστερα στρώνει τα κρεβάτια ένα ένα.

Συνήθως βλέπουν τηλεόραση τα βράδια,
καμιά φορά πηγαίνουν σινεμά.
Κάποτε μένει μονή η μαμά
και μας κακομαθαίνει με τα χάρδια.

Λείπει τότε ο μπαμπάς στο καφενείο
εκεί που πάνε οι άντρες μοναχοί.
Παίζουνε πρέφα, λεν αστεία, χι, χι, χι
καμιά φορά ξεχνιούνται ως τις δύο.

Τις Κυριακές μας έρχονται επισκέψεις.
Βγάζει η μαμά καφέδες και γλυκά.
Οι άντρες συζητούν πολιτικά
και οι γυναίκες: "αύριο τι θα μαγειρέψεις";

Έτσι τα βρήκαμε, πάππου προς πάππου
και προς Θεού-μην τα πειράξεις, πα, πα, πα!
Ακολουθείστε τα γνωστά τα πρότυπα
να φτάσετε κι εσείς μια μέρα κάπου.

(απόσπασμα)

Οι άθλοι του Ηρακλέους.

Ήτανε ένα μικρό κουκλί
που το φωνάζαν Ηρακλή
ενούς χρονού, τριάντα κιλά
κι ένα αυτοκίνητο κυλά.

Τριώ χρονώ ήτανε όντως
ένας αληθινός Τζιμ Λόντος.

Ήξερε τζούντο και καράτε
συγχρόνως σπούδαζε στα ΚΑΤΕ,
αλλά στα γράμματα ατυχώς
ήταν κουμπούρας ο φτωχός.

Όπως θεριό με τέτοια μπράτσα,
νωρίς νωρίς βγήκε στην πιάτσα.
Λύγιζε σίδερα, αλυσίδες,
κι έδερνε αράδα πασοκτοσήμες.

Έπνιξε και πεντέξι φίδια
κι αμέσως λέει “φέρτε απ’ τα ίδια!”
Έτρωγε ογδόντα αυγά μελάτα
κι ογδόντα παγωτά κασάτα.

Μια μέρα έπνιξε - ω, λα, λα -
σαρανταοχτώ κοτόπουλα.
(Αυτά που είπαν Στυμφαλίδες
οι Όμηροι κι οι Σοφοκλήδες).

Μπροστά του όλοι στέκαν σούζα.
Κι όταν πλημμύρισε η χαβούζα
κι είδαν με τίποτα δεν κλει,
φωνάξανε τον Ηρακλή.

Επάλεψε σκληρά, σα σκύλος,
όπως τα γράφει κι ο Αισχύλος.
Σαράντα μέρες και σαράντα
νύχτες, καθάρισε τα πάντα.

Του φώναζαν “Γεια σου μπουλντόζα’.
Κι αυτός σεμνός, χωρίς καν πόζα.
(Α, τέτοιους άθλους, τόσα κλέη,
δε γνώρισε ούτε ο Κάσιους Κλαίη).

Ήρωες τέτοιους βγάζει η Ελλάδα
χιλιάδες χρόνια τώρα αράδα,
κορμιά όλο νιάτα και υγεία
μαζί με κόπρους του Αυγεία.

Αυτό παιδιά μου θα πει ΕΛΛΑΣ
ίχι άρτζι μπούρτζι και λουλάς.

Στο ξενοδοχείο Macedonia
πλάγιασα σε μεταξωτά σεντόνια
είχανε και μεταξωτές κουβέρτες
κι είπα: φέρτες.

Είπα και στη ρεσεψιονίστα
πως μ' έπιασε μεγάλη νύστα.
Θέλω άνεση σουίτας
είμαι ποιητής της ήττας.

Είμαι γενιά του Αργυρίου
(ρίου ρίου κι αντιρίου)
συνάδελφος του Κουλουφάκου
και κάτσε κι άκου...

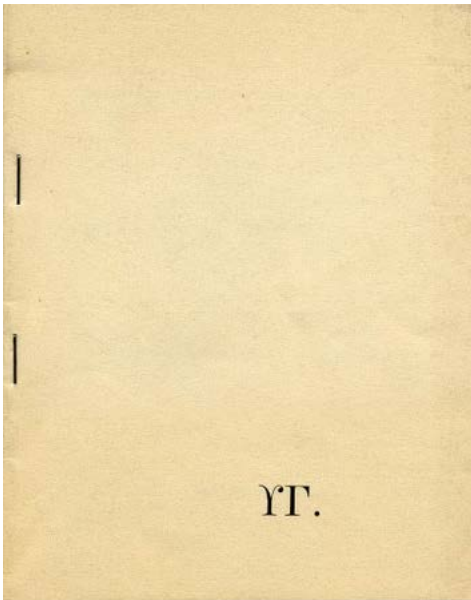
(απόσπασμα)

📌 Δραστηριότητες

1. 😊 😊 Να επιχειρήσουν οι μαθητές μια συνεξέταση ως προς τη μορφή και το περιεχόμενο ανάμεσα στο ποίημα του Μανούσου Φάσση *Η μπαλάντα για καλά παιδιά* και του Μανόλη Αναγνωστάκη *Νέοι της Σιδώνος, 1970*.
2. 😊 😊 Αφού διαβάσουν οι μαθητές τα ανθολογημένα ποιήματα του Μανούσου Φάσση μέσα στην τάξη, να επιχειρήσουν να εντοπίσουν τα στοιχεία που διαφοροποιούν τα ποιήματα του Φάσση από τα ποιήματα του Μανόλη Αναγνωστάκη.

6. ΥΓ.

Η πολιτισμική, συγγραφική και πολιτική δραστηριότητα του Ανα-



Το ΥΓ. στην εκτός εμπορίου έκδοση.

γνωστάκη κορυφώθηκε κατά τα χρόνια της μεταπολίτευσης. Οι βουλευτικές υποψηφιότητες, η διάθλαση της απήχησης του έργου του σε ελληνικό και διεθνές επίπεδο και η μακροχρόνια συνεργασία του με την εφημερίδα *Αυγή*, σηματοδότησαν την πορεία του μέχρι τη δεκαετία του '90. Τα κείμενα της *Αυγής* –κάποια ψευδωνυμικά– πολιτικά και πολιτισμικά, σατιρικά και αντιδογματικά συνιστούν μια ολοκληρωμένη κριτική παρέμβαση.

Η σημαντικότερη συγγραφική στιγμή αυτής της περιόδου ήταν το *ΥΓ.* Ο τίτλος δηλώνει ρητά τη σχέση με το έως τότε συντελεσμένο ποιητικό έργο του. Στα 124 ποιητικά θραύσματα κυριαρχεί η, ακόμη πιο ακραία μετά το *Περι-*

θώριο, συντομία και λιτότητα της μορφής, η οποία μετουσιώνει το απόσταγμα μιας ζωής σε πλήρη ποιητική εμπειρία και σε δυναμικό στοιχείο του ύφους.

📌 Έννοιες και όροι-κλειδιά της ενότητας

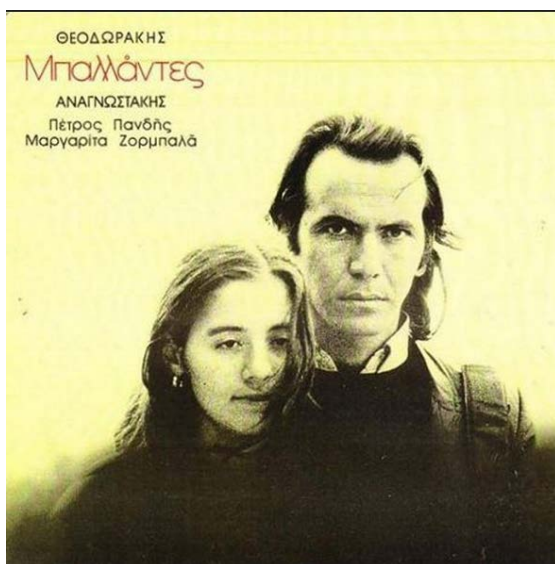
- Ελλιπτική ποίηση / ποιητικά θραύσματα
- Πολιτική Αρθρογραφία
- Ψευδωνυμική Αρθρογραφία
- Κριτική

📌 Δραστηριότητες

1. 😊 😊 Να διαβάσουν οι μαθητές τη συλλογή [ΥΓ](#) από την Ανεμόσκαλα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας. Να δημιουργήσουν οι μαθητές ατομικά ή και σε ομάδες μια συλλογή με τα σπαράγματα που τους αρέσουν.
2. 😊 Να βρουν οι μαθητές 2-3 θέματα που κυριαρχούν στη συλλογή και να τοποθετήσουν τα σπαράγματα στα αντίστοιχα θέματα.
3. 😊 Να ακούσουν οι μαθητές τη [ραδιοφωνική εκπομπή](#) του Μανόλη Αναγνωστάκη με τον Γιώργο Ζεβελάκη. Στη συνέχεια χωρισμένοι σε ομάδες να επιχειρήσουν να φτιάξουν μια δική τους ραδιοφωνική εκπομπή διάρκειας 15 λεπτών με θεματικές από τον βίο και το έργο του Μανόλη Αναγνωστάκη.

7. ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΑΝΟΛΗ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗ

Η απήχηση του έργου του Αναγνωστάκη στο ευρύ κοινό ξεκίνησε με



Εξώφυλλο του δίσκου *Μπαλάντες*

την έξοχη μελοποίηση ποιημάτων του από τον Μίκη Θεοδωράκη στον δίσκο *Μπαλάντες* το 1975. Την ίδια εποχή εμφανίστηκαν οι πρώτες μελέτες και οι μεταφράσεις των ποιημάτων του σε έξι ευρωπαϊκές γλώσσες και στα σέρβικα. Σημαντική συμβολή στη γνωριμία του κοινού με την προσωπικότητά του υπήρξε και η τηλεοπτική του εμφάνιση στο ντοκιμαντέρ *Παρασκήνιο* του Λάκη Παπαστάθη το 1983. Ακολούθησαν και άλλα ντοκιμαντέρ όσο ο Αναγνωστάκης ήταν εν ζωή, όπως το *Η δε πόλις ελάλησεν*, (Θεσσαλονίκη- Μ. Αναγνωστάκης), του Γιάννη Σμαραγδή στο οποίο ο

ποιητής συμμετέχει διαβάζοντάς ποιήματά του. Ο Λάκης Παπαστάθης επανήλθε στον ποιητή και διανοούμενο Αναγνωστάκη δύο χρόνια μετά από τον θάνατό του με ένα δεύτερο ντοκιμαντέρ μέσα από το οποίο αναδείχθηκε η ευρεία αγάπη τόσο του πνευματικού κόσμου όσο και του ευρύτερου κοινού. Ανάμεσα στις βραβεύσεις και τις τιμητικές διακρίσεις που δέχθηκε ξεχωρίζουν η ανακήρυξή του σε επίτιμο διδάκτορα της Φι-

λοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ το 1997 και η απονομή του τίτλου του Ταξιάρχη του Τάγματος του Φοίνικος από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας το 1995. Ο Αναγνωστάκης, με το ποιητικό του έργο και τη συνολική πνευματική του παρουσία επέδρασε στην ίδια την εξέλιξη της νεοελληνικής ποίησης και πέτυχε κάτι πολύ σπάνιο: αγαπήθηκε από ένα ευρύτερο κοινό, ενώ ταυτόχρονα επηρέασε τις συνειδήσεις, την ηθική στάση, την αισθητική πολλών νεότερων ποιητών, μελετητών και ανθρώπων των γραμμάτων.

Έννοιες και όροι-κλειδιά της ενότητας

- Πρόσληψη του ποιητικού έργου
- Μελοποίηση ποίησης
- Βραβεία
- Αφιερώματα σε λογοτεχνικά περιοδικά
- Φιλολογικές μελέτες-λογοτεχνική μεταγλώσσα
- Αφιερωματικά Ντοκιμαντέρ

Δραστηριότητες

1. 😊 😊 Να γίνει προβολή ενός εκ των δύο ντοκιμαντέρ του Λάκη Παπαστάθη *Παρασκήνιο* (1983) και *Παρασκήνιο: Δεκαπέντε και μία κινούμενες εικόνες* (2007) (βλ. υποστηρικτικό υλικό). Κατά τη διάρκεια της προβολής οι μαθητές, χωρισμένοι σε ομάδες, να κρατούν τα κυριότερα κατά τη γνώμη τους σημεία του ντοκιμαντέρ. Στο τέλος κάθε ομάδα να διαβάσει τη δική της γραπτή απόδοση-αφήγηση του ντοκιμαντέρ.
2. 😊 😊 Οι συνθέτες που έχουν μελοποιήσει ποιήματα του Μανόλη Αναγνωστάκη είναι αρκετοί, με πρώτον χρονικά τον Μίκη Θεοδωράκη και τελευταίο τον Δημήτρη Παπαδημητρίου. Να ακούσουν οι μαθητές δείγματα από όλες τις μουσικές αποδόσεις των ποιημάτων του Αναγνωστάκη και από όλους τους συνθέτες (βλ. υποστηρικτικό υλικό). Να επιχειρηθεί με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού της μουσικής να ερμηνευτεί η ανάδειξη τυχόν ομοιοτήτων και διαφορών στη μουσική απόδοση των ποιημάτων του Αναγνωστάκη που ανήκουν στις τρεις συλλογές της *Συνέχειας*, όπως επί παραδείγματι: *Το σκάκι* (Δ. Παπαδημητρίου), *Το ναάγιο* (Μ. Θεοδωράκης, *Μπαλάντες*), *Κι ήθελε ακόμη* (Θ. Μικρούτσικος).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΕΨΗΣ

Χωριστείτε σε τέσσερις ομάδες. Κάθε ομάδα θα ασχοληθεί με τις παρακάτω δραστηριότητες.

Ομάδα Α

1. 😊 😊 Διαβάστε προσεκτικά το πρώτο ποίημα του Μανόλη Αναγνωστάκη «Μολών Λαβέ» στην **πρώτη ενότητα** της έκθεσης. Με ποια ιστορική αφορμή γράφτηκε και από που είναι εμπνευσμένος ο τίτλος; Μοιάζει με τα μεταγενέστερα ποιήματα του;
2. 😊 😊 Να διαλέξετε 2-3 στίχους από αυτούς που αναγράφονται στη βιτρίνα της **πρώτης ενότητας** και να δικαιολογήσετε τη σχέση τους με το περιεχόμενο της ενότητας.
3. 😊 Να διαβάσετε ποιήματα του Μανούσου Φάσση που εκτίθενται στην **πέμπτη ενότητα**. Τι σας κάνει περισσότερο εντύπωση;
4. 😊 Να συγκρίνετε τη φωτογραφία στο εξώφυλλο του βιβλίου του Μανόλη Αναγνωστάκη για τον Μανούσο Φάσση με την πραγματική φωτογραφία από το αρχείο του ποιητή **στην πέμπτη ενότητα**. Τι παρατηρείτε;
5. 😊 😊 Ο Μανόλης Αναγνωστάκης χρησιμοποίησε το ψευδώνυμο «Θείος Λένον» σε μια στήλη αλληλογραφίας που κρατούσε στο περιοδικό *Θούριος*. Βρείτε το περιοδικό στην **πέμπτη ενότητα**. Τι σας θυμίζει αυτό το ψευδώνυμο; Πώς θα χαρακτηρίζατε αυτήν την επιλογή;
6. 😊 Να καταγράψετε τους τίτλους των βιβλίων του Μανούσου Φάσση. Τι σας κάνει περισσότερη εντύπωση;

Ομάδα Β

1. 😊👉 Να παρατηρήσετε με προσοχή τα τεκμήρια και τις μαρτυρίες της **δεύτερης ενότητας**. Να επιλέξετε σύμφωνα με την κρίση σας κάποια από αυτά, να τα καταγράψετε και να προσπαθήσετε να συντάξετε σύντομα το δικό σας χρονικό της σύλληψης, τη δίκης και της καταδίκης του Μανόλη Αναγνωστάκη.

2. 😊👉👉 Να παρατηρήσετε τις δυο φωτογραφίες του Μανόλη Αναγνωστάκη στη **δεύτερη ενότητα** από την επίσκεψή του στο Επταπύργιο το 1997. Ποια συναισθήματα νομίζετε ότι ένιωσε ο ποιητής;

3. 😊👉👉 Να διαλέξετε 2-3 στίχους από αυτούς που αναγράφονται στη βιτρίνα της **δεύτερης ενότητας** και να δικαιολογήσετε τη σχέση τους με το περιεχόμενο της ενότητας.

4. 😊👉👉 Να επιλέξετε κατά τη γνώμη σας τέσσερα σημαντικότερα τεκμήρια από την **έκτη ενότητα** που είναι χαρακτηριστικά του πολιτικού προφίλ του Μανόλη Αναγνωστάκη. Να αιτιολογήσετε σύντομα τις επιλογές.

5. 😊👉👉 Να περιηγηθείτε στα εκθέματα της **έκτης ενότητας** και να κάνετε έναν πίνακα με τις χρονολογίες των εκλογών στις οποίες συμμετείχε ο Μανόλης Αναγνωστάκης και τα ονόματα των κόμματος με τα οποία ήταν υποψήφιος.

Χρονιά εκλογών	Είδος εκλογών	Ονομασία κόμματος

6. 😊👉👉 Να διαλέξετε 2-3 στίχους από αυτούς που αναγράφονται στη βιτρίνα της **έκτης ενότητας** και να δικαιολογήσετε τη σχέση τους με το περιεχόμενο της ενότητας.

Ομάδα Γ

1. 😊 🤔 Να διαβάσετε προσεκτικά στην **τρίτη ενότητα** την επιστολή στον φίλο του Γιώργο Γεραλή που είναι γραμμένη το 1952 και να σημειώσετε κάποιες φράσεις με τις οποίες ο Μανόλης Αναγνωστάκης σχολιάζει το ποιητικό του έργο. Τι σας κάνει περισσότερο εντύπωση και γιατί;
2. 😊 🤔 Παρατηρήστε προσεκτικά στην **τρίτη ενότητα** το τρίπτυχο αυτοβιογραφικό σκίτσο του Μανόλη Αναγνωστάκη με ημερομηνία δημιουργίας το 1952. Είναι αυτοσαρκαστικό; Δικαιολογείστε την απάντησή σας.
3. 😊 🤔 Να διαλέξετε 2-3 στίχους από αυτούς που αναγράφονται στη βιτρίνα της **τρίτης ενότητας** και να δικαιολογήσετε τη σχέση τους με το περιεχόμενο της ενότητας.
4. 😊 🤔 Να μετρήσετε σε πόσες γλώσσες μεταφραστήκαν τα ποιήματα του Μανόλη Αναγνωστάκη με βάση τα βιβλία που εκτίθενται στην **έβδομη ενότητα**.
5. Να ερμηνεύσετε τα λόγια που έγραψαν κάποιοι μελετητές για τον Μανόλη Αναγνωστάκη, όπως αναγράφονται στο τζάμι της **έβδομης ενότητας**.
6. 😊 🤔 Διαλέξτε κάποιους στίχους από αυτούς που προβάλλονται στο κέντρο της αίθουσας και δικαιολογήστε την επιλογή σας.

Ομάδα Δ

1. 😊 😊 Με τη βοήθεια του χρονολογίου στην **τέταρτη ενότητα** και τις γνώσεις σας γύρω από την περίοδο της χούντας να εξηγήσετε γιατί ο Αναγνωστάκης άνοιξε το βιβλιοπωλείο «Βιβλιοθήκη» και γιατί το ονόμασε έτσι.
2. 😊 😊 Να διαλέξετε 2-3 στίχους από αυτούς που αναγράφονται στη βιτρίνα της **τέταρτης ενότητας** και να δικαιολογήσετε τη σχέση τους με το περιεχόμενο της ενότητας.
3. 😊 😊 Να διαβάσετε το χρονολόγιο στη **δεύτερη ενότητα**. Με βάση αυτό να ερμηνεύσετε τι σημαίνουν οι τίτλοι *Εκκίνημα* που επέλεξε ο Μανόλης Αναγνωστάκης για το περιοδικό και *Εποχές* για τις ποιητικές συλλογές του.
4. 😊 Να παρατηρήσετε προσεκτικά στη **δεύτερη ενότητα** το πρωτοσέλιδο της εφημερίδας το *Φως* με τους συλληφθέντες της ΕΠΟΝ. Να δώσετε έναν δικό σας τίτλο με βάση όσα γνωρίζετε από την Ιστορία.
5. 😊 Παρατηρήστε τα τεκμήρια της **τέταρτης ενότητας**. Ποιες φαίνεται να ήταν οι επαγγελματικές ασχολίες και οι δραστηριότητες του Μανόλη Αναγνωστάκη αυτήν την περίοδο;
6. 😊 😊 Να διαλέξετε 2-3 στίχους από αυτούς που αναγράφονται στη βιτρίνα της **δεύτερης ενότητας** και να δικαιολογήσετε τη σχέση τους με το περιεχόμενο της ενότητας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΗ (ΕΠΙΛΟΓΗ)

1. 😊 Να δημιουργήσουν οι μαθητές ατομικά το συνολικό προφίλ του Μανόλη Αναγνωστάκη ως ποιητή, αρθρογράφου, κριτικού, πολιτικού, σατιρικού ποιητή. Να γράψουν ένα βιογραφικό κείμενο, όπως ένα σύντομο λήμμα εγκυκλοπαιδείας.
2. 😊 😊 Να συντάξουν οι μαθητές, ύστερα από τον χωρισμό τους σε ομάδες των τεσσάρων, την ανθολογία της τάξης με ποιήματα του Μανόλη Αναγνωστάκη, όπως έχουν ψηφιοποιηθεί από το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, στην [Ανεμόσκαλα](#). Στη συνέχεια μπορούν να ετοιμάσουν μια έκδοση της ανθολογίας στη μορφή του ΥΓ., σε μικρό δηλαδή μέγεθος με τα ποιητικά αποσπάσματα που έχουν επιλέξει.
3. 😊 Να φτιάξουν οι μαθητές τη δική τους σελίδα στο facebook για τον Μανόλη Αναγνωστάκη, επιλέγοντας ποιήματα, στοιχεία από τη ζωή του και εικόνες. Να αναρτήσουν σχόλια και φωτογραφίες με τη μορφή βιβλίου επισκεπτών αναφορικά με τις εμπειρίες τους από την επίσκεψη στην Έκθεση.
4. 😊 😊 Χρησιμοποιώντας τεκμήρια, όπως αυτά της έκθεσης (φωτογραφικό υλικό από το διαδίκτυο) και μαρτυρίες (άρθρα από εφημερίδες) να φτιάξει το τμήμα, η τάξη ή ακόμη και το σχολείο τη δική του έκθεση για τον Μανόλη Αναγνωστάκη σε μικρο-κλίμακα.
5. 😊 😊 Να αξιοποιήσουν οι μαθητές τα στοιχεία από την έκθεση, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, και από το διαδίκτυο, για τον φανταστικό φίλο του Αναγνωστάκη, τον Μανούσο Φάσση, και να επινοήσουν τον δικό τους φανταστικό φίλο. Στη συνέχεια να επιχειρήσουν να γράψουν ένα σύντομο πεζό ή ένα σατιρικό ποίημα, κοινωνικού ή πολιτικού περιεχόμενου σε ελεύθερο στίχο ή και με ομοιοκαταληξία.

ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΕΣ

Δισκογραφία (επιλογή)

Από τον δίσκο *Αρκαδία VIII*, 1974. Μουσική: Μίκης Θεοδωράκης.

- ο *Μιλώ* ([Μιλώ](#))
- ο *Χάρης* ([Χάρης](#))

Μπαλάντες, 1975. Μουσική: Μίκης Θεοδωράκης. (ολόκληρος ο δίσκος) ([Μπαλάντες](#))

Από τον δίσκο *Της εξορίας*, 1976. Μουσική Μίκης Θεοδωράκης.

- ο *Δεν έφταιγεν ο ίδιος* ([Δεν έφταιγεν ο ίδιος](#))
- ο *Έφτασες αργά* ([Έφτασες αργά](#))
- ο *Ήτανε νέοι* ([Ήτανε νέοι](#))
- ο *Κάθε πρωί* ([Κάθε πρωί](#))

Ο Μανόλης Αναγνωστάκης διαβάζει Αναγνωστάκη, 1976, Διόνυσος-Ελληνικά ποιήματα.

Από τον δίσκο *Τα τραγούδια της λευτεριάς*, 1978. Συνθέτης: Θάνος Μικρούτσικος.

- ο *Κι ήθελε ακόμη* ([Κι ήθελε ακόμη](#))
- ο *Όταν αποχαιρέτησα τους φίλους μου* ([Όταν αποχαιρέτησα τους φίλους μου](#))

Η αγάπη είναι ο φόβος, 1980. Συνθέτης: Μιχάλης Γρηγορίου. (ολόκληρος ο δίσκος).

Από τον δίσκο *Φίλοι που φεύγουν*, 1991. Μουσική: Γιάννης Μαρκόπουλος

- ο *Φίλοι που φεύγουν* ([Φίλοι που φεύγουν](#))
- ο *Ουρανός και δάσος* ([Ουρανός και δάσος](#))
- ο *Πάψαν τα λόγια*
- ο *Δόξα στην ερημιά*

Από τον δίσκο *Λόγω τιμής*, 1996. Μουσική: Δημήτρης Παπαδημητρίου

- ο *Το σκάκι* ([Το σκάκι](#))

Ο Μανόλης Αναγνωστάκης διαβάζει Αναγνωστάκη, 1977. ([Ο Μανόλης Αναγνωστάκης διαβάζει Αναγνωστάκη](#))

Ντοκιμαντέρ

[Παρασκήνιο](#), 1983, σκηνοθεσία: Λάκης Παπαστάθης. Ψηφιακό αρχείο ΕΡΤ.

[Η περιπέτεια ενός ποιήματος](#), 1990. Σκηνοθεσία: Μιχάλης Γαλανάκης.
Ψηφιακό αρχείο ΕΡΤ.

[Η δε πόλις ελάλησεν](#), (Θεσσαλονίκη- Μ. Αναγνωστάκης) 1992, σκηνοθεσία: Γιάννης Σμαραγδής. Ψηφιακό αρχείο ΕΡΤ

[Παρασκήνιο: Δεκαπέντε και μία κινούμενες εικόνες](#), 2007. Σκηνοθεσία: Λάκης Παπαστάθης. Ψηφιακό αρχείο ΕΡΤ.

Βιβλιογραφία (επιλογή)

- Αργυρίου, Αλέξανδρος, *Μανόλης Αναγνωστάκης. Νοούμενα και υπονοούμενα της ποίησής του*, Αθήνα, Γαβριηλίδης, 2004.
- Κοκόλης, Ξ. Α., «Σε τι βοηθά λοιπόν...» *η ποίηση του Μανόλη Αναγνωστάκη. Μελέτες και σημειώματα*, Αθήνα, Νεφέλη, 2001.
- Μαρωνίτης, Δ. Ν., *Ποιητική και πολιτική ηθική. Πρώτη Μεταπολεμική Γενιά. Αλεξάνδρου-Αναγνωστάκης- Πατρίκιος*, Αθήνα, Κέδρος, 1976.
- Μουλλάς, Παν., *Τρία κείμενα για τον Μανόλη Αναγνωστάκη*, Αθήνα, Στιγμή, 1998.
- Μπακογιάννης, Μιχ. Γ., *Το περιοδικό «Κριτική» (1959-1961). Μια δοκιμή ανανέωσης του κριτικού λόγου*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 2004.
- Πιπίνης, Γιάννης, *Μανόλης Αναγνωστάκης. Ένας φανατικός πεζοπόρος της ποίησης*, Αθήνα, Σοκόλης, 1999.
- Φραντζή, Άντεια, *Ούτως ή άλλως: Αναγνωστάκης, Εγγονόπουλος, Καχτίτσης, Χατζής*, Αθήνα, Πολύτυπο, 1998.

Αφιερώματα περιοδικών (επιλογή)

- Εντευκτήριο* 6 (Απρ. 1989)
Αντί 527-528 (30.7.1993)
Ελί-τροχος 7 (Φθινόπωρο 1995)
Νέο Επίπεδο 32 (Νοέμ. 2000)
Αντί 846 (1 Ιούλ. 2005)
Φιλολογος 121 (Ιούλ.-Σεπτ. 2005)
Η λέξη 186 (Οκτ.-Δεκ. 2005)
Εντευκτήριο 71 (Δεκ. 2005)
Φιλολογική 93 (Οκτ.-Δεκ. 2005)
Χρονικά του Πειραματικού Σχολείου του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
16 (2006)
Κονδυλοφόρος 12 (2013)
The Athens Review of Books, 52 (Ιούν. 2014)